

VICTOR LIND; Nærstudie av historien - Fortolkning og sorgarbeide

Den norske kunstner som har interessert seg sterkest i dramaet rundt pågripelsen og deportasjonen av de norske jødene er Victor Lind (f 1940). Gjennom nittitallet har han studert dokumenter i tusentall på Riksarkivet, pløyet okkupasjonsavisene og lest saksdokumentene fra en rekke landssviksaker, og søkt muntlige kilder som fortsatt er i live og kan fortelle.

Lind er opptatt av dette, fordi det etter krigen ikke ble tatt noe oppgjør med deportasjonen av jødene. Jødene ble registrert, arrestert og deportert av nordmenn, og ingen ble dømt for det.

Inspektøren for Statspolitiet, Knut Rød, som ledet jødeaksjonen i Oslo, ble tiltalt for landssvik, men frikjent ved to lagrettsdommer ('46 og '48) fordi han hadde ytet tjenester til motstandsbevegelsen, og han fikk i 1952 sin jobb tilbake etter sivil søksmål. Rød arbeidet i politiet til 1965 og døde i 1986.

Av 767 jøder kom bare noen få tilbake, og det er ingens skyld.... Dette opptar Lind, og han har gjennom de siste årene arbeidet med dette tema i sin kunst.

"Er en monokrom grønn flate mer interessant enn en RØD?"

I Galleri Struts viste han i '96 utstillingen : "Er en monokrom grønn flate mer interessant enn en RØD?" Bildene var store lerret, malt i rene farger, rødt og grønt, signalfarger som forsterker hverandre. På veggen er det også en løpende tekst som beskriver Knut Røds rolle i deportasjonen, et sammendrag av hans biografi og referat fra rettssaken, 5 sider tekst skrevet vekselvis med grønt og rødt blekk. Den akademiske tittelen på utstillingen ironiserer over problemstillinger innenfor fargeteori og moderne maleri; - det er RØD som påkaller interesse, alt annet er teori!

Drosjene

Linds installasjon i Kirkevegen i Oslo fikk mye oppmerksomhet. Torsdag 26. november 1998 klokken 04.30 kjører 100 drosjer fram fra sidegatene og inn i Kirkevegen, hvor de danner et 700 meter langt lysende bånd. Midten av dette båndet er ved inngangen til Vigelandsparken, der Statspolitiets hovedkvarter i Kirkeveien nr. 23 dengang lå. Dette bygget ble senere revet, og nr 23 ble ikke brukt igjen av noen andre bygg som ble reist på tomten!

Drosjene er bestilt gjennom sentralen, slik det må ha foregått ved rekvireringen i 1942.

De fremmøtte får kopier av instruksjonen for pågripelsen av jødene, et dokument som har vært unntatt offentlighet, og som nå derfor blir offentlig for første gang; - en gest til sivil ulydighet. Drosjene venter i nattemørket, og kl. 05.00 kjører de. Forsvinner like brått som da de kom, oppløses inn sidegatene.

Ifølge instruksjonen skulle jødene bare ta med seg arbeidsklær, ekstra sko, ullteppe, bestikk og mat for fire dager; de ble foreholdt at de skulle i arbeidsleir. Jødene betalte sin egen transport til dødsleirene; det antas at smykker, klokker og gull som ble gitt av Quislingregjeringen til tyskerne som "støtte til krigsinnsatsen" var betaling for transporten. All annen jødisk eiendom tilfalt deretter staten, slik det var vanlig ved deportasjonene fra de okkuperte land.

Installasjonen er over, denne gangen kjører ikke drosjene til de flere hundre addressene som stod på papirlappene fra 1942. Ingenting har hendt, - teknisk sett. 5 kameraer gjør opptak, og dette redigeres til fire 7 1/2 minutters synkroniserte videoer, som så igjen blir et kunstnerisk uttrykk, vist på gallerier i København, Lillehammer og Bergen, og nå innkjøpt av museet for Samtidskunst i Oslo. Videoen er kalt "Who is Afraid - Contemporary memory". Videoen projiseres på alle fire vegger, hver med en bunnfarge i gul, blå, rød og 'naturlig' farge. Den samme hendelsen får dermed fire vinklinger. Gul versjon ledsages av sitater fra Eidsivating Lagmannsretts dokumenter med Røds forklaringer. Den blå fokuserer på utdrag av domssetninger fra frikjennelsen av Rød, og den røde delen viser teksten til Paul Celans "Salme". Videoen er ledsaget av musikk; Lind har remikset Arne Nordheims "Solitaire" til en mer dempet, jevn klangbunn. Det visuelle inntrykket, det store formatet med den totale opplevelse innenfor et lukket rom gjør dette til en sterk opplevelse, som musikken intensiverer ytterligere.

Fotografiene som ble tatt ved installasjonen er brukt i kataloger og som plakater, det tomme trikkesporet ved siden av den lange rekken av drosjer gir assosiasjoner til togskiner inn til perrongen i Auschwitz.

For hvor begynner egentlig historien? Man kan nøste baklengs fra gasskammerene tilbake gjennom de mange små skritt, de mange elementer som danner føringer og milepæler.

Tysklands forfatningsmessige og militære sammenbrudd etter første verdenskrig, som via forfatningskrise, hungersnød og krigsskadebot radikaliserer samfunnsutviklingen og utkrystalliserte seg i nasjonalsosialismen og dens mer radikale innpakning, slik vi forstår 'nazisme'. Diktatur og propaganda, antisemittisme og rasehygiene praktisert gjennom Eutanasi-programmet med 'barmhjertighetsdrap' i stor skala, forfølgelsene av politiske motstandere og byggingen av de første leirene, forholdene som ble verre og verre for jødene i Tyskland samtidig med at grensene stenges til alle land i Europa, Krystallnatten 9. november 1938 hvor 101 synagoger ble brent ned og 76 revet, og 7500 jødiske forretninger ødelagt og plyndret. Forsikringsoppgjøret og bøter tilfalt den tyske staten med den begrunnelse at ødeleggelsene var fremprovosert av jødene..... Dette er opptakten til det som starter i Kirkevegen og ender i Auschwitz. Det er som å vise et gevær som lades, og som ligger ladd, - spenningen oppstår ved at tilskueren vet hva som kan skje, og kanskje hva som skjedde. Historien dannes ved at tilskueren vet, uten denne kunnskap blir det kunstneriske uttrykk bare positur, - en pen park med mange drosjer i nattemørket, uttrykksfullt, men uten fortettet drama, - overfladisk og likegyldig, kanskje bare en imponerende lysparade, som et Nurenbergske skumrings-show fra trettiårene; - iscenesatt propaganda.

Bildene

Bildet "Oslo - 26. november 1942" (1997) er malt på lerrett med husmaling, og deretter påført to lag gulvlakk. Omrisset av skipet er fra et fotografi av "Donau", og siluetten er fra det eneste kjente fotografi av jødene samlet før de gikk ombord; malt med hvitt, som det hvite på kartet, det som ikke synes. I forgrunnen er en politimann, i uniformen til Statspolitiet. Bildet er stort, og beslektet med en serie fra '70-årene som hadde tittelen "Nattrytter" (ett av dem er på Museet for Samtidskunst, Oslo), og hvor motivet var en politimann til hest. Disse var også basert på fotografier, tatt under en gatedemonstrasjon, og de fotografiske elementer ble så overført og malt på lerrett med husmaling, og deretter lakkert. Denne speilblanke flaten som dannes tydeliggjør det ideologisk blanke, harde og ugjennomtrengelige,- teknokratiets og byråkratiets felles front. Og politimannen høyt til hest er representant for denne makten.

I museet for Samtidskunst henger også hans bilde "Oslo by Night - The stars" (2000), som viser et kartutsnitt fra okkupasjonstiden av Oslo Vest med gater og gatenavn bak en gjennomsiktig koboltblå plate av plexiglass. Bildet måler 1,5 x 3 meter, og det er satt på små gule og hvite stjerner som lyser i nattet mørket. De er satt ved de adressene jødene ble hentet fra! Og mer enn 200 stjerner er plassert mellom Kirkevegen og Grunerløkka. Bildet består av meget enkle, hverdagslige komponenter, men virkemidler og komposisjon avslører en kunstnerisk presisjon og ide-kraft som tar pusten fra en.

GRAS

Det går en rød tråd gjennom Victor Linds kunstneriske virke siden starten på sekstitallet; et sterkt engasjement og en rettferdighetssans som løper sammen med kunstnerisk skaperevne, og munner ut i kunst som virker pedagogisk, bevisstgjørende og politisk. Det var alltid viktig å finne den presise form til det som skulle være budskapet, slik at budskap og uttrykk ble ett. I kunstnergruppen GRAS (1970-74 med bla. Per Kleiva, Willibald Storn) utfoldet Lind seg i maleri, silketrykk, foto og plakater med sterkt samfunnskritisk innhold; mot Vietnamkrigen, mot imperialisme og for sosialismen. Også som plakatmaker og paroleskribent, slik han engasjerte seg i de streikende Jøtul-arbeiderenes sak i 1973, hvor han fotograferte streikevaktene ved fabrikkporten før klokken 7 om morgenen og laget plakater, uten å tenke på om dette var kunst eller ikke. Dette bildet ble mange år senere innkjøpt av Museet for Samtidskunst, til Linds store overraskelse. Ved sitt engasjement i Kunstneraksjonen i sytti-årene bidro Lind til å få etablert ordningene med kunstfagstipend, slik at ungdom uten rike foreldre også kunne utdanne seg til kunstnere, og garantiinntekter som sikret et minimum livsopphold, og vederlag ved offentlige utstillinger. Selvsagte ting, - idag. Lind underviste ved Statens Kunstakademi fra 1972 til 1987. Og han laget portretter av mennesker med makt, det mest kjente var av minister og kringkastingssjef Bjartmar Gjerde med spikerhår, "Dinogjerdus" (1981)!

"Die Niemandrose"

1994 viste Lind en utstilling på Høvikodden med tittel etter Paul Celans dikt "Die

Niemandrose." Tittelen henspiller på at alles liv er som roser, de blomstrer enten andre ser det eller ikke. Det er rosen som blomstrer, for ingen. Dette kan vi forstå, og slik må det ha vært også for mennesker i konsentrasjonsleire; de forsvant uten at noen så deres smil, deres gråt, deres kjærlighet, deres hat,- det liv de kunne ha levd. I utstillingen kontrasteres myke, organiske og menneskelige former med harde, metalliske og kantete objekter. Lind fokuserer på kroppslig skjørhet, hudlig utsatthet, - det er kroppen som er truet, "... det blir liksom ikke noen sjel hvis du tar fra oss kroppen... en slik sjel må iallefall ha det veldig trist, " sier Lind i et intervju.

"Vårt daglige brød"

Dette silketrykket fra 1982 viser et brød som er delt i to, den største delen er bundet med solide rep på kryss og tvers, begrenset, tynget og fanget. Dette bundne brød kan henseile på ytringsfrihetens truede stilling, men også på den rike verdens monopolisering av ressursene i forhold til fattige land. Bildet er åpent for flere tolkninger, men de drar alle i samme retning, - de stimulerer til bevisstheten om sammenheng mellom vårt dagligliv og dramatiske verdenshendelser. Titlene til Lind gir ofte sterke føringer til innhold og tolkning; - "Ei åpen hånd kan knytte seg" (1973), "My love.My Lai" (1971) for å nevne noen.

"Sommerfugl"

Det er Linds ambisjon i alle de forhold han er opptatt av å forstå virkeligheten rasjonelt; - det å gå inn i et emne og vite og forstå det som kan forstås og vites om det. Først føle og forstå, så konsentrere og presisere det i et uttrykk. Et uttrykk som forener ideplanet med formmessige og formale virkemidler og teknikker.

I 1966 laget Lind "Sommerfugl," et bilde som tematisk tar opp elementer som han har fortsatt å berøre gjennom hele sin kunstneriske karriere. Det er et trykk av en sommerfugl, som med sine utsatte vinger og skjøre ben står som kontrast til det metalliske, kantete og harde i trykkeprosessen som frembragte den. Det er en akvatintetsning, og trykkplaten er skjært opp, hakket fra hverandre og loddet sammen med ståltråd. Sommerfuglen har en stilisert skjønnhet, dimensjoner, flater og rytmer spiller sammen. Man kan ane forbilder i Rolf Nesch sine metallbilder, og også merke en viss innflytelse fra læreren Crix Dahls eksperimenterende etsninger. I mange av Linds senere arbeider finnes denne balanserte kontrasten. Den kommer til syne som visuell dialog mellom kroppslig utsatthet og virkelighetens tortur, slik Lind viste i "Kirsebærtre" (1985) og "Tredelt studie av det 20.ende århundre" (1985). Viktig for Lind er hele tiden samspillet mellom det emosjonelle og det intellektuelle, - et verk skal appellere følelsesmessig.

Slik er det også med arbeidet med deportasjonene: Et sted står en drosje. Noen stiger inn, med en navnelapp i lommen. Et navn og en adresse. Det skjedde. Det kan skje. Det skjer.

Det dype dykk i disse sidene av vår nære historie er Victor Linds seneste kunstneriske prosjekt. På denne måten aktualiserer og visualiserer han viktige eksistensielle spørsmål. Lind utforsker den kollektive hukommelse og gir temaet individuell analyse, fortolkning og uttrykk. Det er også et sorgarbeid. Auschwitz er en metafysisk avgrunn. Det vil ikke gå bort.

En omfattende samling artikler og billedstoff er tilgjengelig på nettet, samlet i et online "Festskrift til Victor Lind på 60-års dagen" under adressen:

www.victorlindfest.teks.no

[Hjerte og forstand- Fest#3BD4E8](#)

Henning L. Mortensen, KUNST